

ТЕРАТОМОРФНІ МАСКАРОНИ В АРХІТЕКТУРНО-ДЕКОРАТИВНІЙ
ПЛАСТИЦІ ЛЬВОВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ —
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ72.04.016.2 (477.83-25)“18/19”(043.3)
ID ORCID 0000-0002-0216-563X
DOI 10.33625/2409-2347-2018-6-77-83

Кукіль Л. Л. Тераформні маскарони в архітектурно-декоративній пластичі Львова другої половини ХІХ — початку ХХ століття. Серед різноманіття художніх образів маскаронів Львова другої половини ХІХ — початку ХХ ст. окрему групу становлять тераформні маски, що включають ірраціональні образи чудовиськ, демонів та різноманітних повтор. У статті проаналізовано витoki тераформних образів у європейській архітектурно-декоративній пластичі та причини їх популяризації (наслідування) в період еkleктики. Проведено комплексний аналіз пластичних вирішень львівських тераформних маскаронів другої половини ХІХ — початку ХХ ст. На основі проведеного дослідження розроблено наступні класифікації даної групи масок в архітектурі Львова: стильова, що відповідає зміні стильових тенденцій в архітектурі міста досліджуваного періоду; класифікацію за характерними рисами химерних масок; класифікацію за видами образів-масок.

Ключові слова: архітектурна деталь, маскарон, тераформний образ, химера, гротеск, міксантроп, символ, художнє вирішення.

Кукіль Л. Л. Тераформные маскароны в архитектурно-декоративной пластике Львова второй половины ХІХ — начала ХХ века. Среди многообразия художественных образов маскарон Львова второй половины ХІХ — начала ХХ в. отдельную группу составляют тераформные маски, включающие иррациональные образы монстров, демонов и различных чудовищ. В статье проанализированы истоки тераформных образов в европейской архитектурно-декоративной пластике и причины их популяризации (подражания) в период еkleктики. Выполнен комплексный анализ пластических решений львовских тераформных маскарон второй половины ХІХ — начала ХХ в. В итоге проведенного исследования разработаны следующие классификации данной группы масок в архитектуре Львова: стилевая, которая соответствует изменению стилевых тенденций в архитектуре города исследуемого периода; классификация по характерным чертам причудливых масок; классификация по видам образов-масок.

Ключевые слова: архитектурная деталь, маскарон, тераформный образ, химера, гротеск, миксантроп, символ, художественное решение.

Kukil L. Teratomorphic mascarons in Lviv architectural and decorative plastic art of the second half of the 19th – early 20th century.

Background. Imitation of past epochs decoration, including typical images of mascarons, is inextricably linked with the wave of European neo-style tendencies of the 19th century that were common in Lviv.

In Lviv architecture historicism is characterized by the peak of popularity of mascarons and the widest range of their species variations. The typological group of teratomorphic masks, reflecting the bizarre, irrational images of mixanthropes and demonic creatures, is primarily related to the Western European architecture of the 10th – 15th centuries. European historicism used this typological group of masks as decorative accents to interpret the very phenomenon of the Middle Ages. These tendencies did not pass by the architectural and decorative plastic art of Lviv in the second half of the 19th – early 20th century.

Today the issue of teratomorphic mascarons on the facades of Lviv constructions of the second half of the 19th – early 20th century remained beyond attention of researchers, which predetermines the scientific novelty of the given article.

Objectives. The purpose of the research is to analyse the origins of teratomorphic images in the European architectural and decorative plastic art and the reasons for their popularization during

eclecticism; to develop on the basis of the conducted research the classification of this group of masks; to analyse the symbols as well as figurative and plastic solutions of Lviv teratomorphic mascarons of the second half of the 19th – early 20th century.

Methods. The article applies general scientific methods of research: method of analysis is used in the study and systematization of scientific literature in terms of the subject of research; historical-comparative method is used in the study of mascarons evolution in European architecture; comparative method is applied in the analysis of stylistic characteristics of Lviv mascarons in comparison with Western European tendencies and in the context of changes in stylistic directions of Lviv architecture in the 19th – early 20th century; method of synthesis is used to develop typology of Lviv teratomorphic mascarons of the 19th – early 20th century as well as to draw conclusions; method of art analysis is used in the analysis of stylistic and plastic characteristics of Lviv teratomorphic mascarons of the 19th – early 20th century.

Results. Features of European, and in particular Lviv teratomorphic mascarons of the second half of the 19th – early 20th century, are related to the imitation of bizarre plastic art of the sanctuaries of the Middle Ages. Cathedrals and temples of this period include entire collections of various devilish beasts, non-existent monsters and mixanthropes.

These stone monsters did not correspond with the official ecclesiastical art as they were associated with the traditions of pagan culture and folk art. Accordingly, Christian world had to give some moral and religious content to these irrational images, assigning them devilish and sinful origin.

Having taken a special place in the European historicism, demonic images-masks did not disappear from architecture after the decline of the Middle Ages culture. Under the influence of European art, the imitation of teratomorphic images of the Middle Ages did not pass by the architecture of Lviv in the second half of the 19th – early 20th century.

Classification of Lviv mascarons of teratomorphic group is formed by architectural styles that changed each other and were used in Lviv architecture during the period in question, as well as typical features of masks used by sculptors and architects to create a chimerical image for the facade.

The very first feature that characterizes the image of a monster is the presence of horns in a mascaron, which add animal origin and demonism to masks. In Lviv architecture of the second half of the 19th – early 20th century one can also find mascarons which combine explicit demonic origin with antique mythological image of a satire. The direct interpretation of satires in ancient mythology relates them to hybrid creatures, half-humans and half-goats.

The next characteristic feature of Lviv mascarons of chimeras is an exaggerated or wide-open mouth that dominates the face of a mask. The so-called “scream” is typical for the majority of this typological group of Lviv mascarons.

Quite often Lviv sculptors while creating a teratomorphic image-mask used another beast peculiarity – clearly displayed fangs. This feature acts as a symbol of bloodthirstiness of bizarre images and increases the acuity of their perception. With the aid of high convex eyebrow ridges of bizarre mascarons the authors of Lviv masks tried to emphasize the negative, demonic in their image. Teratomorphic masks with a protruded tongue or wings are less common. Despite the fact that these features have not received much popularity among Lviv authors, yet such images more often attract attention and interest of passersby.

Regardless of other typical features of the researched group of masks, their authors placed emphasis on the eyes of a chimera. It is an ambiguous fact that there are no eyeballs in some Lviv

teratomorphic masks, which makes these mascarons resemble bizarre theatrical masks.

After a thorough analysis of the visual series of Lviv mascarons of teratomorphic group, we have developed the following classification of images: hybrids (mixanthropes or grotesques), zoomorphic monsters, anthropomorphic demons-chimeras.

Conclusions. Consequently, under the influence of Western European eclectic architecture, relief masks of terrifying beasts spread also in Lviv architecture of the second half of the 19th – early 20th century.

Summing up the results of our research on teratomorphic group of Lviv mascarons of the second half of the 19th – early 20th century we can conclude that in the artistic solutions of chimeras Lviv sculptors used various combinations of demonic features that enhance the visual perception of mascarons. The most characteristic features of Lviv teratomorphic masks include: horns, wide open and often hyperbolised mouth or chap (so-called “scream”), sharp fangs, demonic look or absence of eyeballs, eyebrow ridges protruded or shifted to nose bridge, and also occasionally one can find a protruded tongue and wings in masks. The artistic solution of chimera masks, their stylistics, changed in accordance with the stylistic tendencies that existed in Lviv architecture during the second half of the 19th – early 20th century.

Keywords: architectural detail, mascarons, teratomorphic image, chimera, grotesque, mixanthropus, symbol, artistic solution.

Постановка проблеми. Нові стилеві тенденції часто черпають ідеї з великих архітектурних стилів минулого, де зазвичай важливе місце займали символізм та міфологія. З плином часу ці символи втрачали своє сакральне значення, однак їх продовжували широко застосовувати як архітектурний декор. Активне наслідування декору (архітектурних деталей — прототипів [2, с. 243]) минулих епох, зокрема характерних художніх образів маскаронів, нерозривно пов'язане з хвилею європейських неостильових тенденцій другої половини XIX ст., які були поширені у Львові.

У львівській архітектурі історизм характеризується піком популярності маскаронів та найширшим спектром їх видових варіацій. Типологічна група тератоморфних масок, що відображає химерні, ірраціональні образи міксантропів та демонічних істот, у першу чергу пов'язана із західноєвропейською середньовічною архітектурою X–XV ст. В архітектурно-декоративній пластичності періоду неоготики образи середньовічних монстрів використовували як декоративні акценти для інтерпретації самого явища Середньовіччя. Під впливом загальноєвропейських тенденцій наслідування середньовічних химер не минуло і архітектурно-декоративну пластику Львова другої половини XIX — початку XX ст., де тератоморфні маскарони відзначаються широкою типологією та високим рівнем образно-стильових вирішень.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Стаття виконана відповідно до тематики дисертаційного дослідження «Декоративний мотив маскарон в архітектурі Львова XIX — початку XX ст.: типологія, символіка, стильові особливості», що затверджена Міністерством освіти і науки України на базі ЛНАМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на ґрунтовні дослідження архітектурно-декоративної пластики Львова другої половини XIX — початку XX ст., тема тератоморфних маскаронів на фасадах львівських споруд залишається поза увагою науковців.

Для ґрунтового дослідження пластичних вирішень львівських тератоморфних маскаронів ми повинні розглянути джерела виникнення їх образності. Взв'язавши до уваги той факт, що в процесі формування пластичних варіацій тератоморфних масок європейської неоготики основну роль відіграли середньовічні химери, ми вважаємо за необхідне звернутись до питання символіки потворного в культурі Середньовіччя, яке представлено у книзі У. Еко [5]. Важливими джерелами характеристики середньовічної тератоморфної пластики в архітектурі є праці дослідників Н. Флорс [10], О. Ювалої [9], М. Згурської [1] та Ц. Нессельштраус [7]. У книгах та статтях вітчизняних авторів, присвячених архітектурі Львова другої половини XIX — початку XX ст., знаходимо короткі згадки про присутність маскаронів на фасадах, прізвища архітекторів та авторів скульптурних доміант екстер'єру [2]. Питання львівської фасадної тератоморфної пластики, маскаронів зокрема, залишається малодослідженим. На сьогоднішній день відсутній спеціальний аналіз групи тератоморфних маскаронів в архітектурі Львова другої половини — початку XX ст., що зумовлює **наукову новизну** пропонованої статті.

Мета статті — проаналізувати витoki тератоморфних образів в європейській архітектурно-декоративній пластичності та причини їх популяризації в період еkleктики. На основі проведеного дослідження розробити класифікацію даної групи масок, проаналізувати символіку та образно-пластичні вирішення львівських тератоморфних маскаронів другої половини XIX — початку XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Явище тератоморфізму (гр. *teras* — чудо, чудовисько) сполучає в собі потворність і привабливість, відчуття жаху та захвату водночас. Віра в існування міксантропічних демонів і чудовиськ, що порушують закони природних форм, була характерною для різних культур (та міфологій) по всьому світу. З огляду на це протягом історії розвитку окремих культурних осередків створювалась чимала кількість ідолів та скульптур, що уособлювали зовнішні риси язичницьких богів та божеств.

Риси європейських, зокрема львівських, тератоморфних маскаронів XIX ст. пов'язані з наслідуванням архітектури епохи Середньовіччя та химерної пластики християнських святинь Західної Європи X–XV ст. Собори та храми цього періоду вміщують цілі колекції різноманітних диявольських потвор, неіснуючих монстрів, міксантропів, виготовлених з каменю (переважно вапняку чи мармуру), теракоти або дерева [7, с. 262]. Поряд із гаргульями, які мали функціональне призначення, особливе місце в архітектурно-декоративній пластичності соборів періоду Середньовіччя було відведено химерам та гротескам.

Кам'яні монстри дисонували з офіційним церковним мистецтвом, оскільки були пов'язані з традиціями язичницької культури. Церква не змогла повністю викоринити образи поганських

божеств із народної фантазії, тому їх існування було дозволене у строго визначених місцях на периферії храму [10, с. 159–163].

Кам'яні потвори зазвичай були створені простими ремісниками, вихідцями з народу, де продовжувало жити двовір'я. У зв'язку з цим, в образах химер більше, ніж в інших, проявились риси народної творчості: декоративність, казковість, необмежена фантазія в поєднанні з яскравим гумором [7, с. 128–129; 10, с. 157].

Християнський світ був змушений надати цим ірраціональним образам морально-релігійного змісту, присвоївши їм диявольське, гріховне начало [1, с. 6; 5, с. 34].

Демонічні образи-маски не зникають з архітектури разом із занепадом культури Середньовіччя, вони продовжують використовуватись архітекторами протягом століть, зайнявши значне місце в архітектурі європейського історизму.

XIX ст. вперше зацікавилось Середньовіччям у його автентичності, хоча фактично воно так і залишилося химерною та незбагненою культурою. Нова епоха підійшла до розуміння середньовічного мистецтва зі своїми мірками. Історизм XIX ст. сприймає готику виключно як декоративну «тему». Відповідно, скульптура вирішує тут ті самі завдання, що й будь-який інший елемент художнього цілого.

З архітектури західноєвропейської еkleктики розпочинається етап наслідування середньовічних монстрів, однак вони реалізувались у новому, містичному ключі. Виразність тератоморфних образів на фасадах неостильових споруд часто дисонувала із загальною тематикою архітектурно-декоративної пластики.

Маскарони демонів, хоч і належали до числа другорядних декоративних елементів у західноєвропейській еkleктичній архітектурі, виявились затребуваними як символи для інтерпретації самого явища Середньовіччя. Маски химер на фасадах споруд XIX — початку XX ст. виконують виключно декоративну функцію. Проте їх первинна апотропічна функція, що ідеально співвідноситься з потворними образами, отримала відгомін у сприйнятті тератоморфних масок як містичних охоронців будівель — «своїх демонів», котрі перешкоджають проникненню злих сил усередину дому.

Спектр тематичних варіацій тератоморфних маскаронів еkleктики, що нерідко досягав доволі високого художнього рівня, включав у себе широкий набір образів фантастичних гібридів (міксантропів), масок химер із зооморфними рисами, моторошних міфологічних істот, потворних антропоморфних ликів, демонів, вампірів та різноманітних драконів. Варто також зазначити, що характерна спільна риса середньовічних гаргуль — великий, широко відкритий рот, через який зливається дощова вода, — мала значний вплив на формування пластичних вирішень досліджуваної групи маскаронів XIX ст.

Під впливом європейського мистецтва наслідування тератоморфних образів Середньовіччя не оминувало й архітектуру Львова.

Типологічна група тератоморфних масок в архітектурі Львова другої половини XIX — початку XX ст. характеризується широким набором образів, які доволі складно розподілити на класи. У першу чергу класифікація масок формується за архітектурними стилями, що змінювали один одного та побутували у львівській архітектурі протягом досліджуваного періоду.

Уперше тератоморфні образи з'явилися на фасадах львівських споруд у 80-х рр. XIX ст. (рис. 1). У цей час у Львові споруджується значна кількість будівель, виконаних в історичному стилі. На цьому етапі маскарони химер, які були включені в програму оздоблення фасадів споруд, характеризуються натуралістичним трактуванням форм, що згодом буде притаманне і будівлям «постісторизму» початку XX ст. — своєрідної модернізації великих стилів минулого.

З приходом модерну в архітектуру міста тератоморфні образи під впливом стилістики орнаментального етапу сецесії видозмінились, стали більш стилізованими та наближеними до природи, що виражалось у переплетенні композицій маскаронів із рослинними мотивами (рис. 2). Раціональний етап сецесії вкотре видозмінив образи львівських химер. Їх художньо-пластичні вирішення характеризуються геометризуючою форм, схематизмом та впливом архаїчної скульптури (рис. 3).

Класифікувати тератоморфні маскарони Львова можна також за типовими ознаками масок, що їх скульптори та архітектори використовували при створенні образу химери для фасаду. Такими прикметами демонічних масок виступають роги, паща, ікла, язик, очі та крила.

Найпершою ознакою, що характеризує образ монстра, є наявність у маскарона рогів. Роги, як своєрідний атрибут химерних істот, додають маскам звіриного начала та демонізму. Яскравим прикладом маскаронів цього класу є химерні образи під сандриками вікон другого поверху споруди № 9 на вул. К. Рилєєва (рис. 4).

В архітектурі Львова досліджуваного періоду також можна знайти маскарони, які суміщають явне демонічне начало з античним міфологічним образом сатира. Безпосереднє трактування сатирів в античній міфології відносить їх до гібридних істот, напівлюдей-напівцапів. Основним атрибутом таких масок є роги, а також перехід антропоморфного обличчя в рослинні форми, що також характерне для образу Грінмена. Такими є маскарони на модільнонах карниза першого поверху кам'яниці на вул. Каменярів, 7 (рис. 5). Цим образом притаманний специфічний настрій зі зловісним виразом обличчя маски, гострим поглядом та схидною усмішкою.

Наступною характерною рисою львівських маскаронів химер є перебільшений або широко відкритий рот, що домінує на обличчі маски. Гіперболізм трактування цієї частини лику тератоморфного маскарона наближує ці образи до гротеску та викликає асоціації з криком. Такий прийом у трактуванні химерних образів був одним із найпопулярніших серед львівських

скульпторів досліджуваного періоду. А отже, так званий «крик» є характерним для більшої частини даної типологічної групи львівських маскаронів другої половини XIX — початку XX ст. Прикладом слугують маски демонів-кажанів у декоративному оздобленні фасаду еkleктичної кам'яниці № 38 по вул. П. Дорошенка (рис. 6).

Львівські скульптори досить часто при створенні тератоморфного образу-маски застосовували ще одну звірину прикмету — виразно оскалені ікла. Ця ознака виступає символом кровожерливості химерних образів та посилює гостроту їх сприйняття (рис. 7).

Наступна риса фантазійних маскаронів, що хоч і не здобула особливої популярності серед львівських авторів, та все ж частіше привертає до себе увагу й зацікавлює перехожих, — це варіації тератоморфних масок із висолопленням язика. Яскравий зразок цього класу маскаронів присутній на фасаді сецесійної кам'яниці № 6 по вул. акад. О. Богомольця (рис. 8). Химерні леви із загадковим поглядом знаходяться у верхній частині фасаду, утворюючи своєрідні капітелі декоративних пілонів. Основний акцент зроблено на широко розкритій пащі звіра — з іклами та не типово трактованим язиком, яким він притримує шнурок із плодами. Таке трактування підсилює емоційне навантаження образу. Завитки, які формують гриву, мають ритмічний, симетричний повтор, що перетворюється на своєрідний орнамент. У складну композицію маскарона включено характерне для сецесії подвійне коло та рослинні мотиви.

Незалежно від інших типових ознак тератоморфних маскаронів, великого значення їх автори надавали погляду химери, оскільки власне очі найкраще виражають демонічну сутність образу. Найчастіше львівські скульптори за допомогою пластичного вирішення очей заставляли маскарони передавати такі емоції, як злість, тривогу, страх, агресію, недобррозичливість, насмішку тощо.

Неоднозначним є той факт, що в деяких тератоморфних масках Львова відсутні очні яблука, що уподібнює ці маскарони до химерних театральних масок, підсилюючи емоційне сприйняття образу виразно проліпленою пашчею. До цього класу масок належить грізний лик, що переходить у рослинні форми, на замковому камені головного входу в споруду по вул. П. Сакаганського, 13 (рис. 9).

Високі опуклі надбрівні дуги, що значно виступають уперед, належать до своєрідних «сигналів загрози», а також є знаком агресивних нахилів, грубої сили та нестримності. За допомогою такої риси тератоморфних образів автори львівських масок намагались іще більше підкреслити негативне, демонічне в образі. Активна міміка агресії — зсунуті до перенісся брови, роздуті ніздрі, зазвичай підкреслені скули, що доповнені так званим демонічним «криком», — присутня в маскаронах по вул. С. Гребінки, 9 (рис. 10).

Остання характерна прикмета, що зустрічається у маскаронів химер, — це пташині крила.

Крилаті демонічні маски на фасадах львівських кам'яниць зустрічаються вкрай рідко, однак ці образи зазвичай гостроемоційні. До них належать демони на бічних аттиках споруди на пр. Свободи, 35 (рис. 11), що немов видають несамовитий крик.

Деякі з химерних маскаронів Львова за своїм трактуванням наближені до образів гібридів-драконів, породжених фантазією львівських скульпторів досліджуваного періоду (рис. 12). Антропоморфні риси часом були поєднані з різноманітними ознаками таких тварин, як цап, лев, кажан.

Окрему групу становлять демонічні зооморфні маски, що у львівській архітектурі представлені образами кажана, kota та лева. Група львівських антропоморфних масок-демонів зазвичай пов'язана зі специфічним трактуванням образу, при якому відсутні очні яблука та використовується найхарактерніша риса тератоморфних масок — широко відкритий рот, так званий «крик» (рис. 13).

Також варто зазначити, що демонічний образ жінки-вамп, який став одним із улюблених мотивів орнаментального етапу львівської сецесії (1904–1908), перейняв у маскаронів химер ключову рису їх пластичного трактування — широко відкритий рот («несамовитий крик») та часто насуплені брови. Прикладом виступають експресивні маскарони відьми епохи модерну під карнизом будинку по вул. Д. Вітовського, 7 (рис. 14). Їх художнє трактування відповідає стилістиці орнаментального етапу львівського модерну. Особливої уваги скульптори приділяли хвилеподібному волоссю жіночих образів, а композиції масок часто доповнювалися мотивами місцевих видів рослин. Незважаючи на те, що функція маскаронів на фасадах львівських кам'яниць початку XX ст. виключно декоративна, фантазійні образи сецесійної жінки-вамп через особливості трактування їх агресивної міміки відіграють також роль апотропеїв.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, варто зазначити, що для львівської архітектури характерні як самостійні, окремі маскарони химер, так і складні композиції з гірляндами, плодами, стилізованими картушами, по центру яких закомпоновано маску.

Висновки. Отже, тератоморфні маскарони з'явилися у європейській архітектурі XIX ст. під впливом ірраціональної, нерелігійної пластики середньовічних соборів XII–XV ст., що створювалась на основі анатомічних аномалій — неприродного об'єднання окремих частин тіла різних видів тварин або людини.

Заново відкривши архітектуру Середньовіччя з її фантастичними химерними істотами, XIX ст. повернулось до застосування тератоморфних масок на фасадах споруд. Однак на цьому етапі розвитку архітектури вони виконують виключно декоративну функцію.

Під впливом архітектури західноєвропейської еkleктики рельєфні маски моторошних чудовиськ поширились і в архітектурі Львова

Рис. 1. Львів, маскарон крилатої химери на фасаді кам'яниці по вул. С. Крушельницької, 17, арх. проект З. Кендзерського, 1882–1883 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 2. Львів, гротескний маскарон на замковому камені входу в кам'яницю по вул. І. Франка, 89, арх. проект А. Богохвальського, 1905–1906 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 3. Львів, маскарон на кронштейні кутового балкона житлового будинку по вул. Глибокій, 16, арх. Г. Сальвер та І. Віняж, 1910 р. Фото Лідії Кукіль

Рис. 4. Львів, демонічна маска під сандриками вікон другого поверху кам'яниці по вул. К. Рилєєва, 9, арх. С. Холоневський, 1898–1899 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 5. Львів, маскарон на модільонах карниза першого поверху кам'яниці по вул. Каменярів, 7, арх. Ю.-К. Яновський, ск. Л. Марконі (?), 1877 р. Фото Лідії Кукіль

Рис. 6. Львів, маска демона-кажана на фасаді кам'яниці по вул. П. Дорошенка, 38, арх. Я. Шульц, ск. П. Гарасимович, 1884 р. Фото Лідії Кукіль

другої половини XIX — початку XX ст. За різноманітням образів, їх стилістичним та пластичним вирішенням львівські тератоморфні маскарони не поступаються західноєвропейським зразкам.

Підсумовуючи результати нашого дослідження тератоморфної групи маскаронів Львова другої половини XIX — початку XX ст., можемо зробити висновок, що при художньому вирішенні образів химер львівські скульптори використовували різноманітні комбінації демонічних ознак, які підсилюють візуальне сприйняття маскаронів. До найхарактерніших ознак тератоморфних масок Львова належать: роги, широко відкритий, часто гіперболізований, рот або паща (так званий «крик»), гострі ікла-зуби, демонічний погляд або відсутність очних яблук, виступаючі, зсунуті до перенісся надбрівні дуги, також зрідка в масках можна зустріти висолоплені язик та крила.

При ґрунтовному аналізі візуального ряду львівських маскаронів тератоморфної групи ми розробили наступну класифікацію образів: гібриди (міксантропи або гротески), зооморфні чудовиська, антропоморфні демони-химери. Художнє вирішення масок химер, їх стилістика змінювалась у відповідності до стильових тенденцій, які побутували в архітектурі Львова протягом другої половини XIX — початку XX ст.

Перспективи подальших розвідок. Підбір кожного елемента архітектурно-декоративної композиції фасадів базований на особливостях архітектурного стилю, пов'язаний із концепцією архітектора чи примхами замовника. Акцентуючи на широкій типології маскаронів Львова XIX — початку XX ст., дану статтю слід розглядати як окреме положення комплексного дослідження львівських масок зазначеного періоду. Результати

Рис. 7. Львів, маскарон на фасаді житлового будинку по вул. Ген. Т. Чупринки, 8, арх. проект Ю. Горнунга, 1908 р. Фото Лідії Кукіль

Рис. 8. Львів, химерний лев на фасаді кам'яниці по вул. Акад. О. Богомольця, 6, арх. Т. Оркаевич, 1906 р. Фото Лідії Кукіль

Рис. 9. Львів, маскарон на замковому камені головного входу в споруду по вул. П. Саксаганського, 13, арх. фірма М. Уляма, 1913–1921 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 10. Львів, маскарон на сандрику кутового вікна третього поверху кам'яниці по вул. С. Гребінки, 9, 1885–1890 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 11. Львів, демонічний маскарон на бічних аттиках споруди на пр. Свободи, 35, арх. Ф. Касслер, 1908–1909 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 12. Львів, міксантроп на кронштейні балкона споруди на пл. Соборна, 2а, арх. К. Боблік, 1901–1902 рр. Фото Лідії Кукіль

Рис. 13. Львів, химерний чоловічий маскарон на фасаді кам'яниці по вул. І. Франка, 71, ск. Ф. Бернат, 1911 р. Фото Лідії Кукіль

Рис. 14. Львів, експресивний маскарон під карнизом будинку по вул. Д. Вітовського, 7, арх. і ск. М. Макович, 1905 р. Фото Лідії Кукіль

роботи відкривають можливості як для проведення подальших досліджень окремих типологічних груп маскаронів Львова, їх стильових відмінностей, так і для більш конкретного аналізу окремих оригінальних масок, їх образно-пластичних характеристик та авторства.

Література:

1. 50 знаменитых загадок Средневековья [Текст] / авт.-сост. М. П. Згурская. — Х. : Фоліо, 2009. — 830 с. — ISBN 978-966-03-4105-0.
2. Архітектура Львова : Час і стилі. XIII–XXI ст. [Текст] / [упоряд. Ю. Бірюльов ; ред. Ю. Бірюльов, Б. Черкес, М. Бевз, А. Рудницький]. — Львів : Центр Європи, 2008. — 720 с.
3. Грейвс Р. Мифы Древней Греции [Текст] / Р. Грейвс; [пер. с англ. К. П. Лукьяненко ; под ред. и с послесл. А. А. Тахо-Годи]. — М. : Прогресс, 1992. — 620 с.
4. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры [Текст] / А. Я. Гуревич. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Искусство, 1984. — 350 с.
5. История уродства [Текст] / под ред. Умберто Эко ; перевод с итал. А. А. Сабашниковой, И. В. Макарова, Е. Л. Кассировой, М. М. Сокольской. — М. : СЛОВО / SLOVO, 2007. — 456 с. : ил. — Перевод изд. : *Вотріані*. — ISBN 978-5-85050-913-2.
6. Менар Р. Мифы в искусстве старом и новом [Текст] / Рене Менар. — [Репринт. воспроизведение изд. 1900 г.]. — М. : Гелиос, 2007. — 368 с. — ISBN 978-5-8189-1002-4.
7. Нессельштраус Ц. Г. Искусство Западной Европы в Средние века [Текст] / Ц. Г. Нессельштраус. — Л. ; М. : Искусство, 1964. — 390 с.
8. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво : терміни та поняття [Текст] / В. Тимофієнко. — К. : Вид-во Ін-ту проблем сучасного мистецтва, 2002. — 472 с.
9. Ювалова Е. Гротеск в изобразительном искусстве готики [Текст] / Е. Ювалова // Из истории классического искусства Запада : сб. ст. по материалам конф., приуроченной к 80-летию зав. отд. класс. искусства Запада, д-ра искусствоведения Е. И. Ротенберга / сост. Е. Ю. Золотова. — М. : ГИИ ; Эпифания, 2003. — С. 52–73. — ISBN 5-86170-054-0.

10. *Animals in the Middle Ages* [Текст] / Edited by Nora C. Flores. London ; New York : Routledge, 2016. — 224 p.

References:

1. Zgurskaya, M. P. (2009). *50 znamenitykh zagadok Srednevekov'ya* [50 famous mysteries of the Middle Ages]. Kharkiv : Folio. (In Russian)
2. Biriulov, Yu. (Ed.). (2008). *Arkhitektura Lvova : Chas i styli. XIII–XXI st.* [Architecture of Lviv. Time and style. XIII–XXIth centuries] Lviv : Tsentr Yevropy. (In Ukrainian)
3. Graves, R. (1992). *Mify Drevnei Gretsii* [Myths of Ancient Greece]. (K. P. Luk'yanenko, trans). A. A. Takho-Godi, ed. Moscow : Progress. (In Russian). The original title : *The Greek Myths*.
4. Gurevich, A. Ya. (1984). *Kategorii srednevekovoi kul'tury* [Categories of Medieval culture]. (2nd ed.). Moscow : Iskusstvo. (In Russian)
5. Eco, U. (Ed.). (2007). *Istoriya urodstva* [History of ugliness]. (A. A. Sabashnikova, I. V. Makarova, E. L. Kassirova, M. M. Sokolskaya trans). Moscow : SLOVO. (In Russian). The original title : *On Ugliness*.
6. Menard, R. (2007). *Mify v iskusstve starom i novom* [Myths in the old and new art]. (Edition: reprint). Moscow : Gelios. (In Russian)
7. Nessel'shtraus, Ts. G. (1964). *Iskusstvo Zapadnoi Evropy v Srednie veka* [The Art of Western Europe in the Middle Ages]. Leningrad & Moscow : Iskusstvo. (In Russian)
8. Tymofienko, V. I. (2002). *Arkhitektura i monumentalne mystetstvo : terminy ta poniattia* [Architecture and monumental art : terms and concepts]. Kyiv : Vydavnytstvo Instytutu problem suchasnoho mystetstva. (In Ukrainian)
9. Yuvalova, E. (2003). *Grotesk v izobrazitel'nom iskusstve gotiki* [Grotesque in the fine art of the Gothic]. In E. Yu. Zolotova, ed. *Iz istorii klassicheskogo iskusstva Zapada*, (pp. 52–73). Moscow : Gosudarstvennyi institut iskusstvovznaniya ; Epifaniya. (In Russian)
10. Flores, N. C. (Ed.). (2000). *Animals in the Middle Ages*. London & New York : Routledge.

22.10.2018